

ДОСВІД ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В КРАЇНАХ – ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

© 2016 КРАВЕЦЬ О. В.

УДК 336.221.24

Кравець О. В. Досвід підтримки малого та середнього підприємництва в країнах – членах Європейського Союзу

Метою статті є дослідження європейського досвіду підтримки малого та середнього підприємництва. Досліджено концептуальні положення щодо підтримки малого та середнього підприємництва шляхом: створення сприятливих умов ведення бізнесу, сприяння розвитку підприємництва, надання доступу до нових ринків та інтернаціоналізації, доступу до фінансування, підтримки конкурентоспроможності та інноваційного розвитку, інформаціалізації підприємств. Узагальнено сприяючі та стримуючі фактори, що впливають на мале та середнє підприємництво в Європейському Союзі. Проаналізовано ініціативи Європейської Комісії щодо відродження духу підприємництва в Європі. Доведено, що в країнах – членах Європейського Союзу існує розгалужений механізм підтримки малого та середнього підприємництва. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на основі позитивного досвіду країн – членів Європейського Союзу.

Ключові слова: мале та середнє підприємництво, кредити, гарантії, фінансування, інвестиції, пільги, держава.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 24.

Кравець Олена Валеріївна – аспірантка кафедри економічної теорії, національної та прикладної економіки, Класичний приватний університет (вул. Жуковського, 70Б, Запоріжжя, 69002, Україна)

E-mail: EVA_84@i.ua

УДК 336.221.24

UDC 336.221.24

Кравець Е. В. Опыт поддержки малого и среднего предпринимательства в странах – членах Европейского Союза

Целью статьи является исследование европейского опыта поддержки малого и среднего предпринимательства. Исследованы концептуальные положения по поддержке малого и среднего предпринимательства путем: создания благоприятных условий ведения бизнеса, содействия развитию предпринимательства, предоставления доступа к новым рынкам и интернационализации, доступа к финансированию, поддержки конкурентоспособности и инновационного развития, информатизации предпринимателей. Обобщены способствующие и сдерживающие факторы, которые влияют на малое и среднее предпринимательство в Европейском Союзе. Проанализированы инициативы Европейской Комиссии по возрождению духа предпринимательства в Европе. Доказано, что в странах – членах Европейского Союза существует разветвленный механизм поддержки малого и среднего предпринимательства. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является обоснование стратегических приоритетов развития малого и среднего предпринимательства в Украине на основе положительного опыта стран – членов Европейского Союза.

Ключевые слова: малое и среднее предпринимательство, кредиты, гарантии, финансирование, инвестиции, льготы, государство.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 24.

Кравец Елена Валерьевна – аспирантка кафедры экономической теории, национальной и прикладной экономики, Классический приватный университет (ул. Жуковского, 70-Б, Запорожье, 69002, Украина)

E-mail: EVA_84@i.ua

Kravets O. V. The Experience in Supporting Small and Medium-Sized Businesses in the European Union Member States

The article is aimed at studying the European experience in supporting small and medium-sized businesses. The article examines the conceptual provisions on supporting small and medium-sized businesses through: creation of an enabling business environment, promoting development of entrepreneurship, access to new markets and internationalization, access to financing, supporting the competitiveness and innovative development, informatization of entrepreneurs. Both the facilitating and the constraining factors that impact small and medium-sized businesses in the European Union have been generalized. The initiatives of the European Commission aimed at reviving the spirit of entrepreneurship in Europe have been analyzed. It has been proved that the European Union Member States have a well-developed mechanism for supporting small and medium-sized businesses. Prospect for further research in this direction is substantiating the strategic priorities for development of small and medium-sized businesses in Ukraine on the basis of the positive experience of the European Union Member States.

Keywords: small and medium-sized businesses, loans, guarantees, financing, investment, benefits, the State.

Fig.: 2. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 24.

Kravets Olena V. – Postgraduate Student, Department of Economic Theory, National and Applied Economics, Classic Private University (70-B Zhukovskoho Str., Zaporizhzhia, 69002, Ukraine)

E-mail: EVA_84@i.ua

Відомий той факт, що мале та середнє підприємництво є важливим чинником зростання зайнятості та розвитку інновацій в Європі. Питома вага кількості малих і середніх підприємств у середньому складає майже 99,8% від усіх підприємств Європейського Союзу (рис. 1), що залучають дві третини працездатного населення в процесі діяльності.

Водночас, в Україні питома вага за кількістю малих і середніх підприємств відповідно до видів економічної діяльності за період 2014 р. дорівнює 99,9%, з них 95,2% – малі підприємства. До того ж, мікропідприємства за кількістю становлять 81,8% від загального обсягу малих підприємств України [18]. В Україні за період

2014 р. показник працездатного населення за видами економічної діяльності сягнув рівня 69,6%, з них 26,8% – малі підприємства. Тоді як частка кількості мікропідприємств становить 11,5% від загальної кількості малих підприємств [18].

Отже, розвиток малого та середнього підприємництва є суттєвою частиною економічної системи, яка реалізує, окрім бізнес-функції, ще і соціальну – організацію самозайнятості, створення нових робочих місць, підвищення рівня сукупного доходу всіх верств населення та професійної освіти, тощо.

Проте мале та середнє підприємництво є найбільш чутливим до змін кон'юнктури ринку, кризових

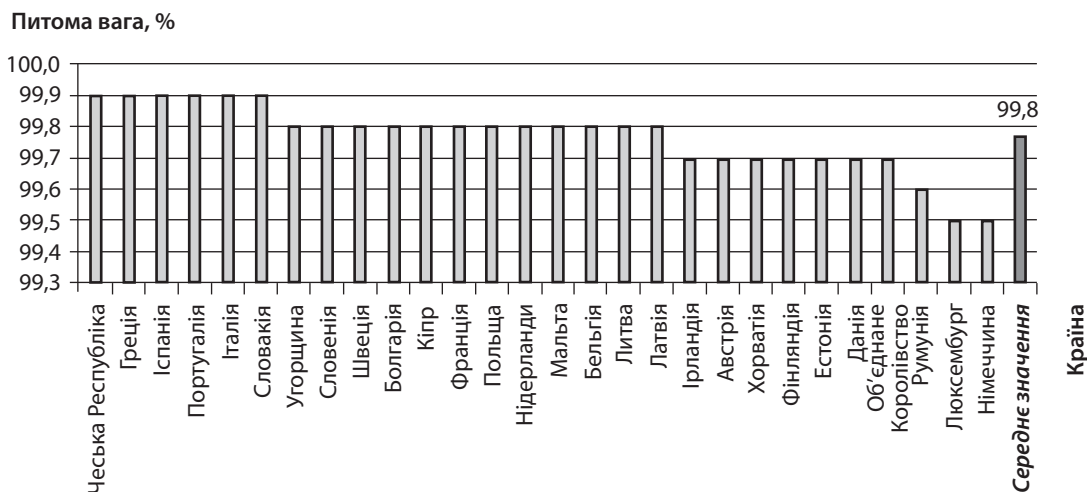

Рис. 1. Питома вага кількості малих та середніх підприємств у загальній кількості підприємств в країнах – членах Європейського Союзу за даними 2014 р.

Джерело: складено за [2].

явищ, затримки платежів, що обумовлює необхідність державного регулювання їх діяльності в частині забезпечення економічного захисту. Європейський вектор розвитку України, передусім, передбачає вивчення досвіду регулювання підприємництва в країнах – членах Європейського Союзу.

Дослідженню питань стратегічних пріоритетів у сфері оподаткування країн – членів ЄС присвячені праці таких провідних учених, як В. Андрущенко [15], Л. Біляєвська-Плотник [21], В. Вишневський, А. Даниленко, Т. Єфименко, Ю. Іванов, Т. Калінеску, М. Кизим [21], А. Крисоватий, Г. Кучерова [22], В. Мельник, А. Поддєрьогін, О. Покатаєва [22], Л. Тарангул, О. Тищенко [21], С. Юрій та інші. Проте трансформаційні процеси у сфері оподаткування України потребують врахування вдалого закордонного досвіду з метою уніфікації податкових норм як основи для розкриття національної економіки та відновлення сталості її розвитку [23].

В Україні підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та іншими законами [17].

До того ж, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [16].

При цьому, в Україні для розподілу підприємств на мікро-, малі та середні за методологією Державної фіскальної служби України використовуються такі показники [19; 20] (табл. 1): чисельність персоналу; річний дохід від будь-якої діяльності або обсяг валового доходу від реалізації продукції (товарів, послуг).

У країнах ЄС визначення та критерії розподілу підприємств на мікро-, малі та середні зазначено в Рекомендаціях Комісії Європейських Співтовариств № 2003/361/ЄС від 06.05.2003 р. [5], за якими для розподілу сукупності підприємств враховують такі фактори (див. табл. 1): чисельність персоналу; річний оборот або балансовий підсумок.

Відповідно до вказаної Рекомендації в ЄС надається визначення підприємства: це – юридичні особи, незалежно від їх організаційно-правової форми, які займаються ремісничою діяльністю та іншими видами діяльності на індивідуальній чи сімейній основі, партнерства та інші об'єднання, які регулярно займаються економічною діяльністю [5].

Таким чином, за даними табл. 1 спостерігаємо тотожність критеріїв розподілу підприємств на мікро-, малі та середні в Україні та країнах – членах Європейського Союзу.

Структура підприємницької діяльності сильно різниться між країнами – членами Європейського Союзу, також відрізняються причини низького інтересу до підприємницької діяльності. До того ж, деякі країни – члени Європейського Союзу з розвиненим сектором підприємництва виявляються менш успішними, ніж інші країни, що сприяють розвитку малих і середніх підприємств. Крім того, для більшості країн – членів Європейського Союзу заходи підтримки малого та середнього підприємництва залишаються несистемними та однобічними, при цьому нехтуються особливості діяльності малого підприємництва, зокрема мікропідприємництва, при розробці законодавчих актів або на початку нової діяльності для раніше дійсно збанкрутілих підприємств [6].

До того ж, тільки 37% європейців хотіли б бути самозайнятою особою, у порівнянні з 51% громадян США і Китаю [11]. До проблемних аспектів, з якими стикаються підприємці в Європі, відносять такі [11]: якісна освіта як основа для підприємницької кар'єри; складний доступ до фінансів і ринків; труднощі в передачі бізнесу. Купівля існуючої компанії є вигідним альтернативним

Розподіл на середні, малі та мікропідприємства в країнах – членах Європейського Союзу та Україні

Підприємство	Чисельність персоналу для країн ЄС та України	Річний оборот для ЄС	Річний дохід від будь-якої діяльності для України	або	Річний баланс для ЄС	Обсяг валового доходу від реалізації продукції (товарів, послуг) для України
Середнє	< 250	≤ € 50 млн	≤ € 50 млн		≤ € 43 млн	≤ 100 млн грн
Мале	< 50	≤ € 10 млн	≤ € 10 млн		≤ € 10 млн	≤ 70 млн грн
Мікро	< 10	≤ € 2 млн	≤ € 2 млн		≤ € 2 млн	–

Джерело: складено за [10; 19; 20].

способом почати свій бізнес, оскільки є дешевшим способом, на відміну від розпочинання бізнесу з нуля. Щороку близько 450 000 фірм у країнах – членах Європейського Союзу і понад два мільйони співробітників передаються новим власникам [14]. Проте майже третина здійснених операцій передачі бізнесу є невдалими. Європейська Комісія вважає, що для економіки передача бізнесу є настільки ж важливою, як і розвиток стартапів [14]; страх перед штрафними санкціями; обтяжливість адміністративних процедур.

Ініціативи Європейської Комісії з розвитку підприємництва, що прийнято в січні 2013 р., націлені відродити дух підприємництва в Європі шляхом [11]:

- ✦ просвіти молоді щодо питань підприємництва, яка передбачає обмін ідеями, знаннями, досвідом і практиками між країнами, зацікавленими сторонами і фахівцями-практиками. До 20% студентів, які беруть участь в програмі в середній школі, воліють пізніше почати свою власну справу [8];
- ✦ висвітлення можливостей для жінок та інших груп населення. Жінки становлять 52% від усього європейського населення, але тільки 34,4% з них є самозайнятими особами і 30% –

початківці-підприємці. При цьому, в Європейському Союзі присуджується премія жінкам-інноваторам, які займаються дослідженнями та інноваційним фінансуванням; нещодавно започаткували або стали співзасновником успішної компанії, заснованої на інноваційних ідеях. Жінки-переможці у 2016 р. з Португалії, Фінляндії та Ірландії отримали призи в розмірі € 100 000, € 50 000 і € 30 000 відповідно [4]. Деякі групи в суспільстві, такі як громадяни з числа представників етнічних меншин або літніх верств населення, стикаються з додатковими труднощами при спробі створити власний бізнес. Комісія приділяє особливу увагу цим групам населення і ставить собі за мету допомогти їм подолати бар'єри шляхом реалізації таких заходів [3]:

- спрощення адміністративних вимог;
- процедури щодо спрощення залучення інвесторів.

Таким чином, для розвитку малого та середнього підприємництва в країнах – членах Європейського Союзу створена особлива Комісія, яка здійснює такі функції (табл. 2) [7].

Таблиця 2

Функції, інструменти та заходи Європейської Комісії щодо розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) в країнах – членах ЄС

Функції Комісії	Мета	Інструменти	Заходи
1	2	3	4
I. Створення сприятливих умов для бізнесу	Забезпечити комплексну політичну підтримку для МСП країн ЄС, у тому числі податкові пільги для МСП	Закон Малої бізнесу для Європи (SBA)	
II. Сприяння розвитку підприємництва	Полегшити створення нових підприємств і створити набагато більш сприятливе середовище для існуючих підприємств		Організація підприємницької освіти і підготовка кадрів для підтримки зростання і створення бізнесу; видалення існуючих адміністративних бар'єрів і підтримка підприємців у найважливіших етапах життєвого циклу бізнесу; ініціювання культури підприємництва в Європі та виховання нового покоління підприємців

1	2	3	4
III. Покращення доступу до нових ринків та інтернаціоналізація	Допомогти європейським підприємствам, які стикаються з конкуренцією, полегшити доступ на зовнішні ринки, а також знайти нових ділових партнерів за кордоном	1) підтримка за допомогою веб-порталів: Enterprise Europe Network; Портал Інтернаціоналізації МСП; Інтернаціоналізація кластерів; Your Europe Business Portal; Європейський Малий бізнес; 2) європейські стандарти якості	
IV. Покращення доступу до фінансів	Поліпшити доступ до фінансування МСП, а також пропозиції щодо венчурних і соціальних фондів	Фонди підтримки: 1) Програма COSME	Гарантії для МСП за кредитами; власні кошти
		2) InnovFit	Фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт; кредити та гарантії інноваційному бізнесу
		3) Творча Європа	Фінансування МСП у сфері культури і творчого сектора
		4) Програма зайнятості та соціальних інновацій	Інвестиції для соціальних підприємств; мікрокредити для мікропідприємств і вразливих осіб, які бажають створити або розвинути мікрокомпанії
		5) Європейські Структурні та Інвестиційні фонди	Кредити, гарантії, часткове фінансування або бізнес-гарантії
		6) Європейський Інвестиційний Банк і Європейський Інвестиційний Фонд	
V. Підтримка конкурентоспроможності МСП та інновацій	Сприяти конкурентоспроможності та інноваціям		Підтримує розвиток інновацій; сприяє комерціалізації інновацій; моніторинг ефективності інновацій; підтримує розвиток і співпрацю кластерів для підвищення інноваційної діяльності МСП
VI. Забезпечення ключових мереж підтримки та інформації для МСП	Підтримка та інформатизація МСП	Інформаційні портали: Enterprise Europe Network; Портал Інтернаціоналізації МСП; Your Europe Business Portal; Єдиний портал з доступу до фінансів	

Джерело: складено за [7].

Основним регуляторним актом із лютого 2011 р. для Комісії є Закон малого бізнесу для Європи (SBA), який забезпечує реалізацію комплексної політичної підтримки розвитку малих і середніх підприємств країн-членів Європейського Союзу. Діяльність Комісії підпорядкована SBA та орієнтована на стратегію «Європа 2020» [24].

Малі та середні підприємства історично поклалися на банківське кредитування, що в умовах

кризи не ефективно. До цього ж, підприємці стикаються з труднощами залучення фінансування на ранніх етапах свого бізнесу. У грудні 2011 р. Європейська Комісія представила план дій щодо поліпшення доступу до фінансування для малих і середніх підприємств, а також пропозиції щодо використання венчурних і соціальних фондів [13]. Фінансування відбувається здебільшого за рахунок Європейського Інвестиційного Банку та Євро-

пейського Інвестиційного Фонду, проте існує ряд програм підтримки малого та середнього підприємництва, спрямованих на інноваційні, соціальні підприємства, підприємствах, що також зосереджені на культурних і творчих проектах (рис. 2).

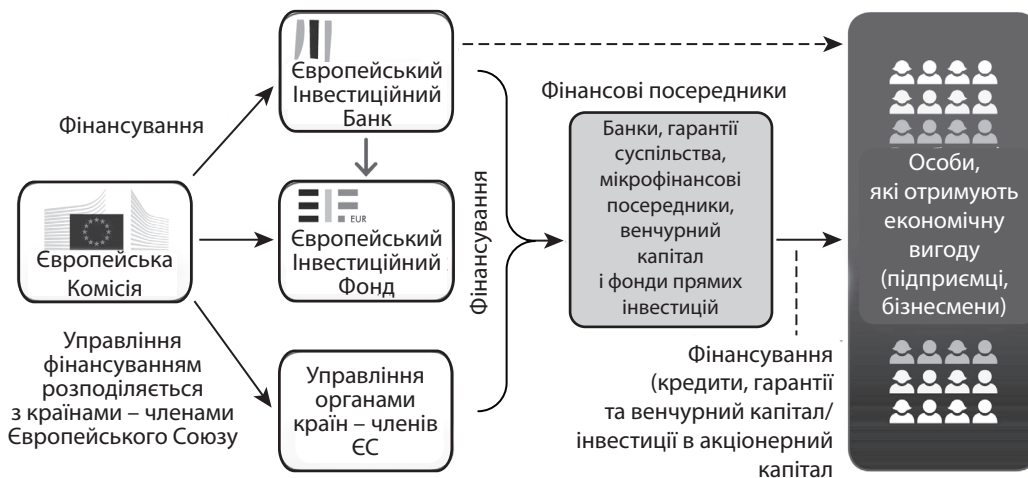

Рис. 2. Схема роботи забезпечення фінансування в Європейському Союзі [9]

Щорічно Європейський Союз підтримує більше 200 000 підприємств [9].

При цьому, для покращення доступу до нових ринків та інтернаціоналізації, а також у межах інформалізації малих і середніх підприємств було створено ряд порталів та веб-сторінок, де підприємці можуть знайти більш детальну інформацію [12]:

- ✦ Enterprise Europe Network – мережа, що допомагає інформацією малим і середнім підприємствам на ринку подолати юридичні перешкоди, а також знайти потенційних ділових партнерів по всій Європі;
- ✦ Портал Інтернаціоналізації малого і середнього підприємства – сприяє отриманню доступу до інформації про постачальників послуг державної підтримки в країнах – членах Європейського Союзу і на міжнародних ринках;
- ✦ Інтернаціоналізація Кластерів – ініціатива, що спрямована на сприяння міжнародному співробітництву кластера шляхом його активізації та мережевої взаємодії підприємства в межах і за межами Європи.
- ✦ Your Europe Business Portal – являє собою практичний електронний посібник для ведення бізнесу в Європі, який надає підприємцям інформацію та інтерактивні послуги, що допомагають їм розповсюдити свій бізнес за кордоном;
- ✦ Європейський Малий бізнес-портал – електронний посібник, де суб'єкти малого та середнього підприємства можуть знайти інформацію про доступне фінансування, ринки, а також аспекти політики по відношенню до малого і середнього підприємства окремих країн.

Крім того, в рамках Закону малого бізнесу для Європи (SBA) для малих і середніх підприємств пропо-

нується ряд пільг для зменшення податкового та адміністративного тягаря. Наприклад [1]:

- ✦ у Німеччині малі та середні підприємства з річним оборотом менше 150 000 EUR у сфері громадського харчування та готельної індустрії

звільнені від щомісячних звітів. Близько 2700 малих і середніх підприємств отримують вигоду від зміни даного закону, оскільки раніше поріг складав 50 000 EUR на рік;

- ✦ в Ірландії підприємства малого бізнесу, товарообіг яких не перевищує певні порогові, не зобов'язані реєструватись як платники ПДВ. Поточні межі для підприємств, які надають послуги на суму, що не перевищує 37 500 EUR, і підприємств – постачальників товарів – 75 000 EUR;
- ✦ у Литві за Директивою ради 2006/112/ЄС платники податків, річний оборот яких є меншим за 155 000 LTL, що становить близько 45 000 EUR, звільняються від сплати ПДВ із податковою ставкою 21%. Для підприємств з чисельністю співробітників менше 10 осіб та річним доходом не більше 1 000 000 LTL, що становить близько 300 000 EUR, знижується ставка податку на прибуток до 5%;
- ✦ підвищивши поріг, нижче яких сторони звільняються від надання будь-якої інтраст-інформації, тобто аналог податкової декларації для внутрішньої торгівлі в країнах – членах Європейського Союзу, з 500 000 EUR до 550 000 EUR, Австрія скоротила кількість оподатковуваних осіб/підприємств приблизно на 700;
- ✦ підприємства Фінляндії зазвичай зобов'язані звітувати і платити ПДВ щомісяця. При цьому, якщо товарообіг підприємства менше 25 000 EUR на рік, то дана компанія може звітувати і платити ПДВ тільки 1 раз протягом календарного року. Якщо товарообіг від 25 001 до 50 000 EUR, то звіт та оплату необхідно надавати щоквартально.

ВИСНОВКИ

Здійснено спробу розкрити зміст понять «підприємство», «підприємництво» та критерії розподілу їх на мікро-, малі та середні – як в Україні, так і в країнах – членах Європейського Союзу. Наведено проблемні аспекти, з якими стикаються суб'єкти малого та середнього підприємництва в Європі. Досліджено ініціативи Європейської Комісії з розвитку підприємництва щодо підтримки суб'єктів малого та середнього підприємництва, а також додаткові дії Комісії щодо окремих верств населення, а саме: молоді, жінок-підприємців, етнічних меншин, літніх осіб.

Доведено, що в країнах – членах Європейського Союзу наявне значне різноманіття пільг і полегшених режимів діяльності, що мають величезну цінність для суб'єктів малого та середнього підприємництва. Крім того, в країнах – членах Європейського Союзу надається суттєва фінансова підтримка суб'єктам малого та середнього підприємництва за рахунок саме пільгового кредитування. Значна увага приділяється також фінансуванню інноваційних підприємств, оскільки інновація виступає ключовим компонентом для забезпечення стійкого зростання, створення нових робочих місць і забезпечення довгострокової конкурентоспроможності Європейського Союзу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Adapting legislation to minimize regulatory burdens for SMEs: best practice examples. URL: http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/best_practices_examples/docs/eu/lighter_regimes_for_smes_oct_2013.pdf
2. Annual report on European SMEs. URL: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en
3. Certain groups in society on the EU's marketplace. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for_en
4. Commission announces winners of 2016 EU Prize for Women Innovators. URL: <http://ec.europa.eu/research/index.cfm?pg=newsalert&year=2016&na=na-100316-3>
5. Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003H0361>
6. Communication from the commission to the European Parliament, 2020 action plan. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0795>
7. Entrepreneurship and Small and medium-sized enterprises. URL: <http://ec.europa.eu/growth/smes/>
8. Entrepreneurship education. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/support/education_en
9. EU funding programmes. URL: http://europa.eu/youreurope/business/funding-grants/access-to-finance/index_en.htm
10. European Commission. URL: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition_en
11. Promoting entrepreneurship. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship_en
12. SMEs' access to markets. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/access-to-markets_en
13. The Small Business Act for Europe. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/small-business-act_en

14. Transfer of businesses. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/advice-opportunities/transfer-business_en

15. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): монографія. Київ: Алерта, 2013. 384 с.

16. Господарський кодекс України. Глава 4, стаття 42 «Господарська комерційна діяльність (підприємництво)». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>

17. Господарський кодекс України. Глава 7, стаття 62 «Підприємство як організаційна форма господарювання». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/436-15/ed20120419/page3>

18. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

19. Державна фіскальна служба України. Критерії розподілу платників податків на великі, середні, малі при поданні податкової звітності. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/print-55630.html>

20. Державна фіскальна служба України. При поданні звітності враховуються критерії розподілу платників податків на великі, середні, малі. URL: <http://sfs.gov.ua/nove-pro-podatki-novini-/print-91693.html>

21. Тищенко О. М., Кизим М. О., Біляєвська-Платник Л. О. Державне регулювання оподаткування в Україні: монографія. Харків: ВД «НЖЕК», 2011. 236 с.

22. Кучерова Г. Ю. Закордонний досвід стратегічного розвитку податкової свідомості громадян європейської спільноти // Четверті Чумаченківські читання: зб. наук. праць. Київ, 2015. С. 271–280.

23. Кучерова Г. Ю., Покатаєва О. В. Стратегічне планування розвитку оподаткування в країнах ЄС. *Економічний вісник Донбасу*. 2015. № 2 (40). С. 88–95.

24. Нова Європейська стратегія Європа 2020. URL: <http://eulaw.ru/content/307>

Науковий керівник – Кучерова Г. Ю., кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

REFERENCES

“Adapting legislation to minimize regulatory burdens for SMEs: best practice examples”. http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/best_practices_examples/docs/eu/lighter_regimes_for_smes_oct_2013.pdf

“Annual report on European SMEs”. http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en

Andrushchenko, V. L., and Tuchak, T. V. *Moralno-etychni imperatyvy podatkiv ta opodatkuvannia (zakhidna tradytsiia)* [Moral and ethical imperatives of taxes and taxation (the Western tradition)]. Kyiv: Alerta, 2013.

“Commission announces winners of 2016 EU Prize for Women Innovators”. <http://ec.europa.eu/research/index.cfm?pg=newsalert&year=2016&na=na-100316-3>

“Commission Recommendation of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises”. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003H0361>

“Communication from the commission to the European Parliament, 2020 action plan”. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52012DC0795>

“Certain groups in society on the EU's marketplace”. https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for_en

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

"EU funding programmes". http://europa.eu/youreurope/business/funding-grants/access-to-finance/index_en.htm

European Commission. http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition_en

"Entrepreneurship and Small and medium-sized enterprises". <http://ec.europa.eu/growth/smes/>

"Entrepreneurship education". https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/support/education_en

"Kryterii rozpodilu platnykiv podatkov na velyki, seredni, mali pry podanni podatkovoi zvitnosti" [Criteria for the allocation of taxpayers to large, medium, small when filing tax returns]. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy. <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/print-55630.html>

Kucheroва, H. Yu. "Zakordonnyi dosvid stratehichnoho rozvytku podatkovoi svidomosti hromadian ievropeiskoi spilnoty" [Foreign experience of strategic development of tax consciousness of citizens of the European community]. In *Chetverti Chumachenkivski chytannia*, 271-280. Kyiv, 2015.

Kucheroва, H. Yu., and Pokataieva, O. V. "Stratehichne planuvannia rozvytku opodatkovannia v krainakh YeS" [Strategic planning, development of taxation in the EU]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 2(40) (2015): 88-95.

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>

[Legal Act of Ukraine]. <http://zakon5.rada.gov.ua/rada/show/436-15/ed20120419/page3>

"Nova Yevropeiska stratehiia Yevropa 2020" [The new European strategy Europe 2020]. <http://eulaw.ru/content/307>

"Pry podanni zvitnosti vrakhovuiutsia kryterii rozpodilu platnykiv podatkov na velyki, seredni, mali" [When reporting takes into account criteria for the allocation of taxpayers to large, medium, small]. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy. <http://sfs.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/print-91693.html>

"Promoting entrepreneurship". https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship_en

"SMEs' access to markets". https://ec.europa.eu/growth/smes/access-to-markets_en

"Transfer of businesses". https://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/advice-opportunities/transfer-business_en

"The Small Business Act for Europe". https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/small-business-act_en

Tyshchenko, O. M., Kyzym, M. O., and Biliaievska-Platnyk, L. O. *Derzhavne rehuliuвання opodatkovannia v Ukraini* [State regulation of taxation in Ukraine]. Kharkiv: INZhEK, 2011.